

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧА ТА ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

THE RELATIONSHIP OF THE PROCEDURAL STATUS OF THE WHISTLEBLOWER AND THE VICTIM IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Кучинська О.П., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Циганюк Ю.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

У статті визначено, що однією із проблем, яка пов'язана із колізіями у правозастосовній практиці є проблема співвідношення процесуального статусу викривача із процесуальним статусом заявника, свідка та потерпілого у кримінальному провадженні. І якщо питанню співвідношення процесуального статусу викривача та заявника приділено увагу як у наукових дослідженнях, так і у роз'ясненнях Національного агентства з питань запобігання корупції, то питання співвідношення процесуального статусу викривача та потерпілого у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень на сьогодні залишається мало дослідженим.

Відзначено, що потерпілий є ключовим учасником кримінального провадження. Також у статті систематизовано перелік прав викривача та потерпілого, досліджено та встановлено перелік їх обов'язків.

Аналіз переліку корупційних кримінальних правопорушень дозволив авторам визначити способи вчинення кримінальних правопорушень за яких викривач може бути потерпілим у кримінальному провадженні.

У статті зазначено про те, що як і потерпілий викривач має право на отримання грошових коштів з Державного бюджету. Але на відміну від потерпілого ці кошти є винагородою за повідомлення про корупційний злочин та активне сприяння його розкриттю. А у потерпілого інтерес відшкодування шкоди в кримінальному провадженні полягає у відновленні попереднього стану, який був ушкоджений або поставлений під загрозу кримінальним правопорушенням.

Зроблено висновок, що подальша участь у кримінальному провадженні викривача саме корупційного злочину, яка пов'язана з необхідністю його активного сприяння розкриттю злочинів (на допитах, слідчих експериментах, пред'явленнях для визнання, залучення до негласних слідчих (розшукових) дій тощо), пов'язана із перебуванням у іншому статусі – свідка або потерпілого.

Автори зазначили, що правовий статус потерпілого та викривача у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів може бути поєднаний в одній особі. Поєднання таких статусів не створює конфлікту між змістом процесуальних норм, які регулюють їх, а таке поєднання навпаки сприятиме реалізації обов'язків викривача у кримінальному провадженні.

Ключові слова: процесуальний статус, викривач, потерпілий, заявник, винагорода, корупційне кримінальне правопорушення.

The article defines that one of the problems associated with collisions in law enforcement practice is the problem of comparing the procedural status of the whistleblower with the procedural status of the applicant, witness and victim in criminal proceedings. And if the issue of the ratio of the procedural status of the whistleblower and the applicant has been given attention both in scientific research and in the explanations of the National Agency for the Prevention of Corruption, then the issue of the ratio of the procedural status of the whistleblower and the victim in criminal proceedings regarding corruption criminal offenses remains little researched today.

It was noted that the victim is a key participant in the criminal proceedings. The article also systematizes the list of whistleblower and victim rights, researches and establishes a list of their duties.

The analysis of the list of corruption criminal offenses allowed the authors to determine the ways of committing criminal offenses for which the whistleblower can be a victim in criminal proceedings.

The article states that, like the victim, the whistleblower has the right to receive money from the State budget. However, unlike the victim, these funds are a reward for reporting a corruption crime and actively helping to uncover it. And the victim's interest in compensation in criminal proceedings is to restore the previous state, which was damaged or endangered by a criminal offense.

It was concluded that the further participation in the criminal proceedings of the whistleblower of a corruption crime, which is connected with the need for his active assistance in solving crimes (in interrogations, investigative experiments, presentations for identification, involvement in covert investigative (search) actions, etc.) connected with being in a different status – witness or victim.

The authors noted that the legal status of the victim and the whistleblower in the criminal proceedings regarding corruption crimes can be combined in one person. The combination of such statuses does not create a conflict between the content of the procedural norms that regulate them, and such a combination, on the contrary, will contribute to the fulfillment of the whistleblower's duties in criminal proceedings.

Key words: procedural status, whistleblower, victim, applicant, reward, corruption criminal offense.

Постановка проблеми. Окремі проблемні аспекти процесуального статусу в кримінальному провадженні окремих учасників, а також суду, неодноразово ставали предметом наукових сучасних досліджень. Взаємозв'язок активних наукових розвідок та проблем правового регулювання процесуального статусу полягає у тому, що реалізація норм які регулюють права та обов'язки учасників кримінального провадження та суду є змістом кримінальної процесуальної діяльності. Як без учасників кримінальне провадження не можливе, так і без реалізації ними своїх процесуальних прав та обов'язків воно або є неможливим, або істотно зменшується його ефективність.

Ефективність здійснення кримінального провадження також пов'язана із якістю кримінального процесуального закону, яка, в свою чергу, залежить від викладу криміналь-

них процесуальних норм, відсутності колізій та прогалин у нормативному регулюванні кримінальної процесуальної діяльності тощо. На усунення проблем правового регулювання, а також різного тлумачення норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) спрямовані як висновки Верховного Суду, так і доктрина кримінального процесу. Саме такі два механізми є на сьогодні такими що можуть оперативним реагувати на проблеми правового регулювання у кримінальному процесі. І якщо висновки, які містяться у постановках Верховного Суду, згідно процесуального законодавства мають бути враховані судами при постановленні рішень у кримінальному провадженні, то наукова доктрина є одним із допоміжних засобів для формування раціонального підходу у правозастосовній діяльності.

Однією із проблем, яка пов'язана із колізіями у правозастосовній практиці є проблема співвідношення процесуального статусу викривача із процесуальним статусом заявника, свідка та потерпілого у кримінальному провадженні. І якщо питанню співвідношення процесуального статусу викривача та заявника приділено увагу як у наукових дослідженнях, так і у роз'ясненнях Національного агентства з питань запобігання корупції, то питання співвідношення процесуального статусу викривача та потерпілого у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень на сьогодні залишається мало дослідженим.

Стан опрацювання цієї проблематики. Наукові дослідження процесуального статусу потерпілого у кримінальному провадженні знаходимо у працях багатьох вітчизняних учених: Ю. П. Аленіна, О. П. Герасимчука, І. В. Гловюк, М. І. Гошовського, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, О. В. Щиголя, у працях співавторів статті, а також й у інших наукових публікаціях. Питання правового статусу викривача проаналізовано такими науковцями як В. І. Василичуком, І. В. Гловюк, О. О. Косицею, В. В. Луциком, В. В. Михайленко, Н. Г. Павленко та іншими.

Однак співвідношення процесуального статусу викривача та потерпілого у кримінальному провадженні мало дослідженні, а тому аналіз такого співвідношення є **метою** нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Для проведення наукового аналізу співвідношення процесуального статусу викривача і потерпілого у кримінальному провадженні перш за все необхідно звернути увагу на правове регулювання цих статусів у кримінальному процесуальному законодавстві з проведенням відповідного їх аналізу.

Потерпілий є ключовим учасником кримінального провадження. Відповідно до положень п. 1 ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1]. А пізніше законодавцем були внесені зміни, згідно яких потерпілим також може бути адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1]. То ж, в Україні з прийняттям у 2012 році КПК України вперше змінено суб'єктний склад потерпілих, і на сьогодні потерпілим у кримінальних провадженнях визнається не лише фізична, а й юридична особа.

Потерпілим також є особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 3 ст. 55). Слід зауважити, що потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства (ч. 4 ст. 55 КПК України).

Якщо внаслідок правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливує подання нею відповідної заяви, потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням – потерпілими може бути визнано кілька осіб (ч. 6 ст. 55 КПК України).

Права і обов'язки потерпілого у особи виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 2 ст. 55 КПК України) [1]. Така заява подається до слідчого чи прокурора під час досудового розслідування, чи до суду під час судового провадження.

Не вдаючись до наукової полеміки, зауважимо, що такий підхід до визначення моменту визнання особи потерпілою є дискусійним. Йдеться про те, що з моменту скоєння злочину та до визнання особи потерпілою зберігається невизначеність у правовому статусі постраждалої від злочину особи, що позбавляє її можливості використовувати права, які складають процесуальний статус потерпілого, і як наслідок тягне порушення його прав на доступ до правосуддя та судовий захист.

Кримінально-процесуальний кодекс 1960 р. при буквальному тлумаченні ст. 49 КПК надавав слідчому право виносити постанову про визнання особи потерпілою в будь-який момент досудового слідства. Чинний КПК України підходить дещо з іншого боку до вирішення цього питання і, виходячи з положень п. 2 ст. 55 КПК України, визначає, що права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

Також інновацією законодавця стало і те, що, якщо особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження як потерпілої, то слідчий, прокурор, суд має право визнати цю особу потерпілою лише за її письмовою згодою (п. 7 ст. 55 КПК України). Відразу виникає запитання: чи не буде такий порядок перешкодою в реалізації принципу публічності та чи не завадить взагалі можливості притягнути винувату особу до відповідальності за скоєння злочину з матеріальним складом? До речі, результати проведеного нами анкетування свідчать, що 34% опитаних суддів, 60% працівників прокуратури, 65% слідчих та 42% адвокатів негативно ставляться до законодавчої новели про те, щоб особа, яка не подавала заяви про вчинення щодо неї злочину або заяви про залучення її до провадження як потерпілої, могла визнаватися потерпілою тільки за її письмовою згодою. Вони вважають, що це ускладнює залучення такої особи до участі у кримінальному провадженні, перешкоджає принципу публічності кримінального судочинства.

КПК України 2012 р., порівняно із попереднім, значно розширює та уточнює як права, так і обов'язки потерпілого. Права потерпілого визначаються статтею 56 КПК та поділяються на три групи. До першої групи належать права, якими наділений потерпілий протягом всього кримінального провадження. Вони мають загальний характер. До них належать, наприклад, такі як: право бути повідомленим про свої права та обов'язки, подавати докази, заявляти відводи та клопотання, давати пояснення, показання, право на оскарження, право на відшкодування шкоди, знайомитися з матеріалами справи, одержувати копії процесуальних документів у випадках, передбачених законом, мати представника, тощо.

До другої групи належать права, якими наділений потерпілий під час досудового провадження. До таких прав віднесені право: на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, на визнання особи потерпілою, отримання від уповноваженого органу, до якого подано заяву, документа, що засвідчує її прийняття та реєстрацію; подання доказів на підтвердження заяви; право на взяття участі у слідчих (розшукових) діях, ставити питання під час їх проведення, знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, що проводилися з його участю; отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування.

До третьої групи прав належать права, які має потерпілий під час судового провадження. До них, наприклад, належать такі права: бути завчасно проінформованим про час і місце судового розгляду; брати участь у судовому розгляді; брати участь у безпосередній перевірці доказів;

підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення; висловлювати свою думку під час вирішення питання про призначення обвинуваченому покарання та про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; знайомитися з судовими рішеннями, з журналом судового засідання та технічним записом кримінального провадження в суді; оскаржувати судові рішення.

Щодо обов'язків потерпілого, то вони закріплені у ст.57 КПК України. Законодавець визначив три найважливіших обов'язки. Якщо два перші (прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а у випадку неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття; не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення) впливали із логіки та принципів кримінального провадження і були відображені фрагментарно й у попередньому кодексі, то останній (не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю) здобув пряме закріплення серед обов'язків потерпілого у чинному КПК України порівняно із попередньою редакцією закону.

За невиконання покладених на потерпілого обов'язків він несе передбачену законом відповідальність, а саме: за злісне ухилення від явки до суду чи органів досудового розслідування, прокурора відповідно до ч.1 ст.185-3 і ст.185-4 КУпАП; за дачу завідомо неправдивих показань – за ст.384 КК; за розголошення даних досудового розслідування – за ст.387 КК.

Окрему увагу необхідно звернути на відшкодування шкоди потерпілому державою. Право постраждалої особи на відшкодування завданої злочином шкоди за рахунок держави на законодавчому рівні закріплене в багатьох країнах світу (Австрія, Великобританія, Німеччина, США, Франція, Японія), адже це невід'ємне право кожного громадянина, елемент правового статусу особи. Так, у рамках реалізації такого права потерпілого у ст. 127 КПК України визначаються випадки такого відшкодування за рахунок обвинуваченого, будь-якої особи, за її бажанням та держави. Частково означені питання відображаються у різних нормативних актах на рівні кодексів (ст.ст. 1177, 1207 ЦК України), але загальним чином і без урахування конкретних ситуацій. Нажаль, таке право потерпілого, як відшкодування завданої злочином шкоди, потрапляє в Україні у розряд формальних.

Досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність ухвалення окремого закону, який врегулював би підстави, умови, механізми та джерела виплати державою коштів потерпілим від насильницьких злочинів. В Україні у 1993 році Верховною Радою було ухвалено Постанову № 2931-ХІІ «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю». У п.6 цієї постанови зазначалося про те, що «необхідно розглянути питання про створення Фонду відшкодування збитків громадянам, які потерпіли від злочинів та зловживань владою» [2]. Однак у 1996 році цей пункт Постанови втратив чинність. З 2004 по 2010 року неодноразово на розгляд парламенту вносилися проекти законів, які передбачали створення в Україні Фонду відшкодування шкоди потерпілим. Нажаль до сьогоднішнього дня такий Фонд в Україні не створений. При створенні такого Фонду пропонуються наступні джерела його фінансування: відрахування частини сум, які одержані від реалізації конфіскованого майна; частина від сплати штрафів за адміністративні та кримінальні правопорушення; суми від зборів при укладенні певних видів страхових договорів; добровільні внески юридичних та фізичних осіб.

Переходячи до аналізу правового статусу викривача у кримінальному провадженні зазначимо про те що пунктом 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК України встановлюється положення, що «викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування» [1]. Звідси, викривачем є фізична особа (на відмінну від правового статусу потерпілого не передбачено звернення із заявою юридичної особи (її представника)), яка має особисте суб'єктивне переконання про те, що інформація щодо корупційного кримінального правопорушення якою вона володіє є достовірною. Такою інформацією може володіти не лише заявник, але й особа, щодо якої були направлені неправомірні вимоги, особа майно якої бажають привласнити зловживаючи службовим становищем, вимагають передати вогнепальну зброю зловживаючи службовим становищем тощо.

Адже корупційними кримінальними правопорушеннями визначеними приміткою до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК України) є такі як: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України); викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України); викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 КК України); викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК України); порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України); викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України); викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України). Але ці всі правопорушення будуть корупційними у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем. А також корупційними є такі кримінальні правопорушення як: нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України); підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України); зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України); зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України); зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України); підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України); підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України); незаконне зба-

гачення (ст. 368-5 КК України); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України); зловживання впливом (ст. 369-2 КК України).

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до норм КК України є також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 КК України [3] (декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування). З їх переліку кримінальним проступком є тільки ч. 1 ст. 357 КК України.

Враховуючи диспозиції вище наведених норм КК України, які визначають те, які з правопорушень є корупційними, то приходимо до висновку, що одна особа у кримінальному провадженні може бути і в процесуальному статусі викривача і потерпілого.

Конструкція пункту 25 ч. 1 ст. 3 КПК України, яка встановлює поняття учасників кримінального провадження, структурно визначає місце викривача як «... заявник, у тому числі викривач, свідок...» [1]. Тобто розглядається його процесуальний статус як один із видів заявника, що обумовлюється змістом інформації яку він повідомляє, тобто щодо злочинів, які передбачені приміткою до ст. 45 КК України. На таке є й посилання у ч. 3 ст. 60 КПК України у якій зазначається про те, що «заявник, який є викривачем, крім передбачених цією статтею прав, має право в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції», отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням» [1].

На таких особливостях також наголошено В. В. Михайленко, яка зазначила, що «застосоване в Законі і відтворене у КПК України формулювання «за наявності переконання, що інформація є достовірною» в прив'язці до викривача викликає логічне запитання щодо наявності такого переконання у заявника, який не являється викривачем. Крім того, оскільки статусу викривача особа набуває з моменту звернення із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування, незрозуміло, в який момент має бути перевірена достовірність представленої інформації – одразу під час внесення відомостей до ЄРДР чи в процесі здійснення досудового розслідування. Отже саме визначення статусу викривача у кримінальному провадженні містить кримінально-процесуальні суперечності. Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3, ч. 3 ст. 60 КПК України викривач є різновидом заявника» [4, с. 302-303].

На співвідношення процесуального статусу заявника та викривача акцентує свою увагу вченна О. В. Линник. Авторка проаналізувавши ці два положення «зазначила такі спільні риси між викривачем і заявником: 1) це фізичні особи; 2) вони володіють певною інформацією про визначене правопорушення; 3) повідомлення про правопорушення подається у певній формі; 4) інформація подається до відповідних уповноважених органів. Отже, можна зробити висновок, що викривачі за визначенням схожі із заявниками в кримінальному процесі. Крім того, аналізуючи вітчизняне законодавство, можна зробити висновок, що викривачі за своїм процесуальним становищем та системою гарантій їх прав та захисту також співпадають зі свідками. І зіставивши визначення понять викривач та свідок, можна також вивести спільні ознаки: це фізичні особи, яким відомі обставини певного кримінального правопорушення. Проте відмінність між ними полягає у тому, що свідок зобов'язаний давати показання під час кримінального провадження, а викривач – ні» [5, с. 84].

Не погоджуючись повністю із вказаною думкою спочатку звернемось до положень ч. 1 ст. 130-1 КПК України у якій визначено, що «за повідомлення про корупційний злочин, активне сприяння його розкриттю, якщо грошовий розмір предмета злочину або завдані державі збитки

від такого злочину в п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину, викривачу виплачується винагорода у вигляді 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або від завданого державі збитку після ухвалення обвинувального вироку суду, але не більше трьох тисяч мінімальних заробітних плат, встановлених на час вчинення злочину» [1]. Указане положення акцентує увагу на активне сприяння викривача у розкритті злочину як одну з підстав для виплати йому винагороди. Таке активне сприяння може бути здійснено лише особою у процесуальному статусі свідка або потерпілого. Процесуальний статус заявника обмежений вимогами ст. 60 КПК України та у більшості випадків слідчо-судової практики продовжується переходом у статус свідка чи потерпілого із збереженням процесуального статусу викривача. Звідси, можна зробити висновок, що одна особа у кримінальному провадженні може перебувати у 2-х процесуальних статусах одночасно: і викривача, і потерпілого. Адже відповідно до п. 7-2 ч. 1 ст. 368 КПК України лише під час перебування у нарадчій кімнаті вирішуються питання виплати винагороди викривачу у вироку суду. Тобто активне сприяння викривача у розкритті злочину має бути і під час досудового розслідування, і під час розгляду кримінального провадження судом І інстанції.

Не є колізійною й норма частини 2 ст. 291 КПК України про те, що в обвинувальному акті мають бути окремо зазначені анкетні відомості про потерпілого та окремо анкетні відомості про викривача. Їх дублювання не буде порушенням вимог ст. 290 КПК України, яка визначає форму обвинувального акту, а не його зміст як процесуального рішення, що визначений у ч. 4 ст. 110 КПК України.

Що ж до прав та обов'язків викривача у кримінальному провадженні, то їх обсяг чинним кримінальним процесуальним законодавством окреслений досить вузько. До прав викривача, які передбачені КПК України можна віднести:

- право на виплату винагороди (ст. 130-1 КПК України), лише за повідомлення про корупційний злочин, а не корупційний проступок;

- право представляти свої інтереси під час розгляду питання щодо виплати йому винагороди особисто і через представника – адвоката (у тому числі анонімно, але до вирішення питання виплати йому винагороди) (ч. 6 ст. 130-1 КПК України);

- право на анонімність: забезпечення конфіденційності відомостей про особу та/або закритий судовий розгляд (ч. 6 ст. 130-1 КПК України);

- право оскаржити судові рішення в апеляційному порядку в частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу (ч. 7 ст. 130-1 КПК України, п. 9-3 ч. 1 ст. 393 КПК України);

- право на отримання копії повідомлення з Національного агентства з питань запобігання корупції про початок досудового розслідування за участю викривача (ч. 9 ст. 14 КПК України);

- право отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням (ч. 3 ст. 60 КПК України);

- право на забезпечення безпеки викривача під час його допиту в якості свідка під час судового розгляду кримінального провадження (ч. 10 ст. 352 КПК України).

При цьому право на забезпечення безпеки викривача під час допиту в якості свідка не свідчить про те, що викривач не може бути потерпілим. Адже у кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень потерпілим завжди є особа до якої звернена вимога про передачу майна або особа яка є власником майна тощо. Тобто у більшості випадків така особа відома підозрюваному (обвинуваче-

ному). Але право потерпілого на забезпечення безпеки під час кримінального судочинства також і забезпечене, тому вище аналізоване положення ч. 10 ст. 352 КПК України є способом деталізації викладу норм кримінального процесуального закону з метою усунення прогалин правового регулювання.

Не визначено КПК України обов'язків викривача у кримінальному провадженні. Наголошуючи у ч. 3 ст. 60 КПК України про викривача як окремого виду заявника законодавець презюмує те, що обов'язком викривача є подати правдиву інформацію про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування (яке готується, або вчинене). А от інші обов'язки викривача у КПК України не визначені. Звідси можна зробити висновок, що подальша участь у кримінальному провадженні викривача саме корупційного злочину, яка пов'язана з необхідністю його активного сприяння розкриттю злочинів (на допитах, слідчих експериментах, пред'явленнях для впізнання, залучення до негласних слідчих (розшукових) дій тощо), пов'язана із перебуванням у іншому статусі – свідка або потерпілого.

Як і потерпілий викривач має право на отримання грошових коштів з Державного бюджету. Але на відміну від потерпілого ці кошти є винагородою за повідомлення про корупційний злочин та активне сприяння його розкриттю. А у потерпілого інтерес відшкодування шкоди в кримінальному провадженні полягає у відновленні попереднього стану, який був ушкоджений або поставлений під загрозою кримінальним правопорушенням.

Про можливість поєднання 2-х процесуальних статусів викривача та потерпілого зазначено і у статті В. В. Луцика та І. В. Гловюк. Автори зазначили, що «якщо викривачу кримінальним правопорушенням завдано моральної,

фізичної або майнової шкоди, то він може подати заяву про визнання його потерпілим у кримінальному провадженні. Зокрема, останні зміни до КПК України прямо передбачили різновид потерпілого, який, повідомляючи про корупційне правопорушення, матиме статус викривача» [6, с. 531]. Так, авторами для обґрунтування власної позиції акцентовано на норми, що «згідно з ч. 1 ст. 120 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» адміністратор за випуском облігацій має право від свого імені й виключно в інтересах власників облігацій виступати потерпілим у кримінальних провадженнях» [6, с. 531].

Водночас В. В. Кур'ян розмежовує процесуальні статуси потерпілого та викривача. Авторка визначає наступне: «тож, саме цей суб'єкт (суб'єкт який має приватний інтерес – О.К., Ю.Ц.) повинен знати і використовувати норми чинного законодавства, що регулюють процедуру отримання тих чи інших рішень, дозволів від органів державної влади та місцевого самоврядування або ж користуватися професійною правовою допомогою в таких процесах, а не нехтуючи встановленими нормами закону, провокувати чиновника на вчинення корупційного правопорушення, шляхом обіцянки, пропозиції чи надання неправомірної вигоди та в результаті, звинувачуючи останнього переходити до статусу потерпілого або викривача» [7, с. 153].

Не погоджуючись з позицією автора та враховуючи вище викладене у цій статті можна сформулювати **висновки** про те, що правовий статус потерпілого та викривача у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів може бути поєднаний в одній особі. Поєднання таких статусів не створює конфлікту між змістом процесуальних норм, які регулюють їх, а таке поєднання навпаки сприятиме реалізації обов'язків викривача у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n389>.
2. Постанова Верховної Ради України «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю» від 26.01.1993 № 2931-XII (втратила чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2931-12#Text>.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF#w1_1.
4. Михайленко В.В. Викривач у кримінальному провадженні: прогалини процесуального статусу. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 302-305.
5. Линник О. В. Інститут викривачів як запорука подолання корупції. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції* : матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Редкол.: В. Черней, К. Ланчінскас, А. Фодчук та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 83-85.
6. Луцик В.В. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальний статус викривача: проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 529-532. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/140.pdf.
7. Кур'ян В. В. Правова обізнаність громадян як превентивний антикорупційний механізм. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. Редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 152-154.